

به نام خدا

بررسی حقوق قضایی شهروندی در قوانین کیفری ایران

مؤلف :

سلمان احمدی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۵)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

chaponashr.ir

www.chaponashr.com

سرشناسه: احمدی، سلمان، ۱۳۶۱
عنوان و نام پدیدآور: بررسی حقوق قضایی شهروندی در قوانین کیفری ایران/ مولف: سلمان احمدی
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۵.
مشخصات ظاهری: ۱۵۵ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۳۳۴-۶-۶
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: بررسی حقوق قضایی شهروندی در قوانین کیفری ایران
رده بندی کنگره: TP ۹۸۳
رده بندی دیویی: ۶۶۸/۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۳۷۶۱۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: بررسی حقوق قضایی شهروندی در قوانین کیفری ایران

مولف: سلمان احمدی

ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: الهام غفاری

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۵

چاپ: زبرجد

قیمت: ۲۶۰۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۳۳۴-۶-۶

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

سپاس بیکران پروردگار یکتا را که هستی ام
بخشید و مرا به طریق علم و دانش رهنمون شد
گذر از این راه و فائق آمدن بر مشکلات و
دشواری‌ها ممکن نبود، مگر به لطف خداوند. لذا
بر خود واجب می‌دانم سپاس‌گزار تمام عزیزانی
باشم که در این مرحله از زندگی‌ام با مهربانی مرا
یاری نمودند، علی‌الخصوص همسر مهربان
و عزیزم و سپاس ویژه دارم از دوستان و همکاران
قضایی خویش جناب آقای، عمار شهنایی
دادستان محترم عمومی و انقلاب مرکز استان
بوشهر و جناب آقای اسماعیل ضمیری ریس
محترم دادگستری شهرستان جم که بذل محبت
و مساعدت ایشان ، فرصت مطالعه را برای
اینجانب مهیا نمود و همچنین سپاس ویژه از
جناب آقای ابوطالب هزیمتیان مطلق قاضی
محترم دادگستری شهرستان به دلیل راهنمای
های مفید ایشان را دارم.

فهرست

فصل اول: کلیات	۱۱
فصل دوم: مفاهیم و مبانی نظری	۱۳
مفاهیم	۱۳
چیستی شهروند	۱۴
چیستی حقوق	۱۵
چیستی حقوق شهروندی	۱۸
سابقه حقوق شهروندی	۱۹
جایگاه حقوق شهروندی در حقوق ایران	۲۰
کلیات	۲۱
انواع حقوق شهروندی	۲۲
حقوق اجتماعی	۲۳
حقوق اقتصادی	۲۴
حقوق مدنی شهروندی	۲۶
حقوق سیاسی	۲۸
حقوق فرهنگی	۳۰
حقوق قضایی	۳۱
فصل سوم: اصول حاکم بر حقوق قضایی شهروندی	۳۳
اصول کلی حقوق قضایی شهروندی	۳۳

۳۴.....	اصول قضایی
۳۴.....	اصل برائت
۳۷.....	اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها
۴۲.....	اصل حاکمیت قانون
۴۶.....	اصل عطف به ماسبق نشدن قانون
۴۸.....	اصل شخصی بودن مسئولیت جزایی
۵۱.....	اصل برابری
۵۲.....	اصل حمایت از حقوق متهم (تفسیر به نفع متهم)
۵۴.....	انواع حقوق قضایی
۵۵.....	حقوق قضایی
۵۵.....	حق دادخواهی
۵۷.....	حق برخورداری از محاکم صلاحیتدار
۶۰.....	حق برخورداری از رفتار منصفانه
۶۱.....	حق محاکمه عادلانه
۶۱.....	حق دفاع
۶۲.....	علنی بودن روند محاکمه
۶۳.....	مستقل بودن قضات
۶۴.....	حق تجدیدنظرخواهی
۶۶.....	حق جبران خسارت ناشی از تقصیر در قضاوت

فصل چهارم: تضمینات قضایی اجرای حقوق شهروندی.....	۶۹
تضمینات قضایی در مرحله کتابات مقدماتی.....	۶۹
کتابات ضابطین قضایی.....	۷۰
قابلیت تفویض کتابات مقدماتی.....	۷۱
قابلیت حصری بودن ضابطین دادگستری.....	۷۱
مکلف بودن به انجام دستور قضایی.....	۷۲
اقدام قانونی بعد از کشف جرم.....	۷۲
منع بازداشت خودسرانه.....	۷۳
منع اخذ تأمین از متهم توسط مرجع انتظامی.....	۷۳
حفظ حریم خصوصی.....	۷۴
ممنوعیت تجسس.....	۷۵
ممنوعیت شکنجه.....	۷۶
ضرورت قبول شکایت.....	۷۸
ممنوعیت کتاب در جرائم منافی عفت.....	۷۹
کتابات در دادسرا.....	۷۹
امتناع از پذیرش شکایت.....	۸۰
احضار و جلب.....	۸۱
تفهیم اتهام.....	۸۲
حق سکوت.....	۸۴

۸۵.....	حق استفاده از وکیل تسخیری.....
۸۷.....	ممنوعیت بازداشت های غیرقانونی.....
۸۸.....	اخذ تأمین کیفری.....
۹۰.....	حق دفاع.....
۹۱.....	اطلاع رسانی به متهم از روند پرونده.....
۹۲.....	مشخص کردن تکلیف اموال بدست آمده از جرم.....
۹۳.....	استماع آخرین دفاع.....
۹۴.....	محاكم بدوی.....
۹۴.....	علنی بودن روند دادرسی.....
۹۶.....	اصل براءت.....
۹۶.....	برخوردارى از تساوى در محضر دادگاه.....
۹۸.....	جبران خسارت بزه دیده.....
۹۹.....	محاكم تجدیدنظر.....
۹۹.....	تضمینات قضایی در مرحله اجرای احکام.....
۹۹.....	اجرای احکام.....
۱۰۱.....	زندان.....
۱۰۵.....	فصل پنجم.....
۱۰۵.....	تحولات نوین قوانین کیفری ایران در پرتو حقوق شهروندی.....
۱۰۶.....	سیر تحولات قوانین کیفری ایران در پرتو حقوق شهروندی.....

- از کیفرهای سنتی تا کیفرهای نوین..... ۱۰۶
- کیفرهای سنتی..... ۱۰۷
- کیفرهای نوین..... ۱۰۸
- تفکیک کیفرهای سنتی از کیفرهای نوین..... ۱۰۸
- کیفرهای سنتی..... ۱۰۸
- کیفرهای نوین همسو با رویکرد ارفاقی..... ۱۱۱
- رویکرد نوین قوانین کیفری ایران در حقوق شهروندی..... ۱۱۳
- رویکرد حداقلی به بازداشت..... ۱۱۴
- حذف قرار بازداشت موقت اجباری..... ۱۱۵
- تدوین قرارهای جدید..... ۱۱۶
- ترافعی بودن دادرسی کیفری..... ۱۱۷
- گسترش حوزه جرایم قابل گذشت..... ۱۱۷
- رویکرد مبتنی بر کیفرزدایی..... ۱۱۸
- مجازات های جایگزین حبس..... ۱۱۹
- اعمال مجازات های جامعه دار..... ۱۲۱
- رویکرد ارفاقی در تعیین مجازات..... ۱۲۲
- حذف کیفر تکمیلی..... ۱۲۳
- عدم محاسبه تکرار جرم..... ۱۲۳
- تعلیق در اجرای حکم..... ۱۲۴

عدالت ترمیمی رویکرد نوین عدالت کیفری	۱۲۶
مبنای تأسیس بنیادهای کیفری ارفاقی در راستای تحقق حقوق شهروندی	۱۲۸
دلایل رویکرد قانونگذار به کیفرهای ارفاقی	۱۲۹
کیفرزدایی	۱۳۱
حبس زدایی	۱۳۱
تعدیل جمعیت کیفری	۱۳۲
بازگشت مجرمین به جامعه	۱۳۳
مفهوم استقلال قضایی در قوانین کیفری ایران	۱۳۵
بی طرفی قاضی	۱۳۵
دستگاه قضایی مستقل	۱۳۷
اعمال قواعد حقوق شهروندی در آراء قضایی	۱۳۷
گسترش حقوق شهروندی خارج از دستگاه قضا	۱۳۹
تحقق حاکمیت قانون در نظام سیاسی	۱۴۰
پاسخگو بودن حکومت در قبال شهروندان	۱۴۲
بحث و نتیجه گیری	۱۴۵
منابع	۱۴۷

فصل اول

کلیات

حقوق شهروندی به نظر دارای مفهومی سهل می باشد و بسیار از آن سخن رفته است ولی تبیین مفاهیم مرتبط با این اصطلاح و تجزیه تحلیل تمایزاتی که با اصطلاحات مشابه و خصوصاً تجلی که این مفهوم در امور کیفری از خود نمایان می سازد کمتر مورد توجه قرار گرفته است حقوق شهروندی در واقع با عضویت هر فرد در جامعه سیاسی یک شکل واقعی به خود می گیرد. بنابراین لازمه این نقش آفرینی نخست شناخت و ادراک مفاهیم مرتبط با حقوق شهروندی است. حق شهروندی فقط حق اقامت در یک جامعه نیست بلکه بدیهی ترین حق، حق اقامت است واقعیت این است که حقوق شهروندی دارای طیف وسیعی می باشد. از جمله این حقوق می توان به حقوق مدنی، سیاسی، اجتماعی و قضایی اشاره نمود که مشارکت مردم می تواند محقق شدن این حقوق را تسهیل نماید. از آنجایی که حقوق شهروندی متنوع می باشد ممکن است این تمایزات و تعارضات سبب ایجاد مشکلاتی در دستیابی به این حقوق گردد. از این رو در کتاب حاضر علاوه بر بررسی انواع حقوق شهروندی، تأکید ویژه ای بر حقوق قضایی شهروندی شده چرا که شناسایی و ادراک و آشنایی با حقوق شهروندی خصوصاً در حوزه کیفری می تواند در سرنوشت تک تک آحاد یک جامعه بسیار اثرگذار باشد .

فصل دوم

مفاهیم و مبانی نظری

تبیین مفهوم حقوق شهروندی و بررسی تفاوت هایی که با دیگر اصلاحات مشابه دارد و همچنین تجزیه تحلیل تجلی این مفهوم که در تضمینات کیفری نمود پیدا می کند شاید کمتر در معرض توجه قرار گرفته است. از این رو در این فصل اصطلاحات و مفاهیم مرتبط ، حقوق مربوطه، انواع و اقسام حقوق شهروندی ، کلیات این مفهوم و جایگاه آن در ایران مورد بررسی می شود تا علاوه بر مفهوم شناسی و شناخت مبانی حقوق شهروندی ، اقسام این حقوق نیز شناسایی گردد .

مفاهیم

حقوق شهروندی در آن مفهوم که بر ابتدایی ترین و اساسی ترین حقوق تمام افراد بشر دلالت دارد به هیچ وجه، محدوده ای به نام شهر و روستا ندارد و نامگذاری آن نشانی از مسامحه و ترجمه از واژه انگلیسی **Citizenship Right** می باشد. حقوق به مفهوم شهروندی هرچند در پاره ای اقسام دارای خاصیت فطری می باشد و از ابتدای تاریخ انسانیت همزاد بشر بوده است ولی در بیشتر موارد نتیجه تلاش های انسانی حق خواهی می باشد که سالها بلکه قرن ها برای دستیابی به آن از خودگذشتگی نموده اند. از آنجا که حقوق شهروندی ثمره ای است از هویت جمعی بنابراین پیش از آنکه به محدوده خاصی وابسته باشد تبلوری است از حقوق بشر که می تواند مفاهیم گسترده ای را در درون خود جای دهد از این رو نیاز است به چپستی به مفاهیم بیشتر پرداخته شود .

چیستی شهروند

شهروند از دو سیلاب شهر و وند تشکیل شده است. شهر به محلی اطلاق می شود که براساس محدوده قانونی و محدوده جغرافیایی که در آن بخش وجود دارد و مطابق با یک سری ویژگی های خاص نظیر بافت سازهها، نوع اشتغال و میزان جمعیت و مواردی از این دست، ظاهر ویژه ای به خود می گیرد و بیشتر ساکنین آن بصورت دائمی به کسب و کار، تجارت، خدمات اداری و صنعتی، اشتغال داشته و در ارائه خدمات شهری به یک خودکفایی نسبی رسیده اند. فعل و انفعالات سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در آن جریان دارد و حداقل جمعیتی که یک جامعه برای اطلاق عنوان شهر بایستی داشته باشد حداقل ده هزار نفر می باشد.^۱

«شهروند ۲ از شهر ۳ و از واژه لاتین سیویتاس ۴ مشتق شده است. میتوان گفت مفهوم سیویتاس تقریباً معادل با مفهوم پلیس در زبان انگلیسی ۵ است که به آن شهر اطلاق می گردد اما صرفاً شامل اجتماعی از ساکنین نمی باشد بلکه واحدی مستقل محسوب می شود.»^۶

در جوامع پیشرفته در تعریف واژه شهروند ۷ آمده افرادی که دارای تابعیت یک کشور می باشند و به دلیل تبعه بودن از حقوق و مزایای مصوب در قوانین آن کشور برخوردار می گردند شهروند آن کشور گفته می شود. هر چند این قوانین، چه قانون اساسی و چه

۱- ماده ۴ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲

۲- CITOYEN

۳- CITE

۴- CIVITAS

۵- POLIS

۶- روبر پللو، (۱۳۹۴) شهروند و دولت، ترجمه دکتر ابوالفضل قاضی، انتشارات تهران، ص ۱

۷- CITIZEN

قوانین عادی ممکن است در مقابل نیازهای شهروندان یک کشور کامل و جامع نبوده و تأمین کننده تمامی حقوق شهروندان نباشد.

چیستی حقوق

از لحاظ لغوی حقوق جمع حق است و شامل آن دسته از اختیارات و قابلیت هایی می باشد که براساس قانون، مسائل عرفی و شرعی و قراردادی برای افراد معین گردیده است. به عبارت ساده تر حقوق شامل طیف گستردهای از اصول، قواعد و قوانینی است که در واقع تنظیم کننده روابط میان انسانها است. اگر ضرورت بر این باشد که یک قاعده حقوقی بعنوان یک قانون در حقوق موضوعه درج گردد آن قاعده از چهار ویژگی عمده برخوردار است. اول اینکه قاعده حقوقی جنبه الزام آور دارد. دومین ویژگی این است که رعایت موازین قاعده حقوقی از سوی دولت تهیه و تدوین گردیده است. سوم اینکه قاعده حقوقی جنبه کلی و عمومی دارد. چهارم اینکه حقوق یک نظام اجتماعی است و به تبع آن هدف از تنظیم حقوق و اعمال قانون تنظیم روابط اجتماعی می باشد.

شاید از تعریف لغوی شهروند این گونه به نظر آید که شهروند کسی است که در شهر سکونت داشته و در آن زندگی می نماید اما در واقع معنایی بسیار گسترده از این دارد. بعنوان ساده ترین تعریف میتوان گفت شهروند به جزء جزء افرادی اطلاق می شود که در جامعه زندگی می کنند. باتوجه به این تعریف تمامی افرادی که در قلمرو جغرافیایی یک کشور زیست می کنند و همچنین افرادی که بیرون از مرزهای آن کشور با عنوان تبعه زندگی می کنند شهروند محسوب می شوند. هر شهروند جزئی از اجزای یک نظام است که براساس ضوابط و قواعدی که بر روابط آنها حاکم است هر یک دارای کارکرد معینی می باشند. از این رو انسجام و ساماندهی این نظام در همه حوزه ها مستلزم ایفاء نقش صحیح و واقعی هر یک از اجزاء این نظام است که همگام با دولت میتواند به یک محیط امن و قانونمند تبدیل گردد.